

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

๑. ค้นหาคำเก่าในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเลิกใช้ในปัจจุบัน เช่น โสด เทียรย่อม มา ๕ คำ โดยเปิดพจนานุกรม แล้วเปรียบเทียบกับคำและความหมายในปัจจุบัน
๒. ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นว่าผู้ที่อ่านไตรภูมิพระร่วงแล้ว จะรู้จักบาปบุญคุณโทษ และตั้งอยู่ในคุณงามความดีตามจุดมุ่งหมายของผู้แต่งหรือไม่ เพราะเหตุใด

๓. สุภาษิตพระร่วง

ผู้แต่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานไว้ในการกำหนดการแสดงตำนานเสือป่าว่า สุภาษิตพระร่วงรวบรวมขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ต่อมาผู้แสดงความเห็นว่าสุภาษิตพระร่วงคงไม่ได้มีมาแต่สมัยสุโขทัย น่าจะเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส โดยทรงดัดแปลงพระราชนิพนธ์โคลงประดิษฐ์พระร่วงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

การเชื่อว่าสุภาษิตพระร่วงเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เพราะตรวจพบหลักฐานในสมุดไทย ซึ่งได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีระบุว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงพระราชนิพนธ์โคลงประดิษฐ์พระร่วง เนื้อความในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้กับสุภาษิตพระร่วงตรงกันส่วนมาก สุภาษิตพระร่วงที่เก่าที่สุดจารึกไว้บนแผ่นศิลา ณ วัดพระเชตุพนฯ ในการจารึกวรรณคดีสำคัญและตำราวิชาการ ตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นกำลังสำคัญร่วมคัดเลือกตรวจชำระและเรียบเรียงขึ้นใหม่ มีหลักฐานว่าพระนิพนธ์เรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ และตำราฉันท์มาตราพฤติและวรรณพฤติรวมอยู่ในจารึกวัดพระเชตุพนฯ สำหรับสุภาษิตพระร่วงก็น่าจะเป็นพระนิพนธ์ของพระองค์ท่านด้วย

อย่างไรก็ดี ความเห็นที่ว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์สุภาษิตพระร่วงยังไม่เป็นที่ยุติ โดยมีเหตุผลแย้งได้หลายประการ เป็นต้นว่า เนื้อหาในโคลงประดิษฐ์พระร่วงและสุภาษิตพระร่วงตรงกับข้อความในหนังสือเก่าหลายเรื่อง ซึ่งแต่งก่อนโคลงประดิษฐ์พระร่วง เช่น พระไอยการลักษณะโจร พ.ศ. ๑๙๐๓ รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ที่ว่า

อย่ากำหนดในทรัพย์ท่าน อย่าทำทูลจารลวงประเวณี อย่ากล่าววจีกรรมมุสาวาท อย่าคิดใจใหญ่
อย่าใฝ่สูงพันศักดิ์

ข้อความตอนนี้มีลักษณะคล้ายร้ายสุภาพและใช้ถ้อยคำเช่นเดียวกับสุภาษิตพระร่วงที่ว่า
อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน อย่าใฝ่สูงพันศักดิ์

ลิลิตพระลอสมัยอยุธยาตอนต้นมีข้อความเป็นสุภาษิตและแต่งด้วยร้ายสุภาพทำนองเดียวกับสุภาษิตพระร่วง เช่น ตอนพระนางบุญเหลือตรัสสอนพระลอก่อนที่พระลอก่อนไปเมืองสรอง
ข้อความตอนนี้มีว่า

อย่าประมาทลิ้มตน อย่ารคนคนเท็จ วิวบเสริจจึงทำ คิดทุกคำจงออกปาก อย่าให้ยากแก่ใจไพร่
ใต้ความเมืองจงตรง ดำรงพิภพให้เย็น ดับเข็ญนอกเข็ญใน ส่องใจดูทุกกรม อย่างมชมความเท็จ
วิวบเสริจทางธรรม ที่จะกันกันงหมั้น ที่จะคั่นคั่นจงเป็นกล

ข้อความในลิลิตพระลอข้างต้นมีใจความและท่วงทำนองใกล้เคียงกับสุภาสิตพระร่วงที่ว่า
มิจะบัง ๆ จนลับ มิจะจับ ๆ จงมัน มิจะคั่น ๆ จงตาย มิจะหมาย ๆ จงแท้ มิจะแก้ ๆ จงกระจ่าง
สมัยอยุธยายังมีวรรณกรรมประเภทหนึ่งเรียกว่า ประดนตรีกรรม มีใจความเกี่ยวกับการ
แก้ปัญหากรรม แต่งด้วยร้อยสุภาพ บางตอนมีลักษณะคล้ายสุภาสิตพระร่วง มีผู้สันนิษฐานว่า
อาจได้รับอิทธิพลมาจากสุภาสิตพระร่วง หรือไม่ก็มีการแต่งเติมสุภาสิตพระร่วงซึ่งมีเค้าเรื่องมา
ตั้งแต่สมัยสุโขทัยตามแบบอย่างประดนตรีกรรม

นอกจากนี้สุภาสิตหลายบทในโคลงประดิษฐ์พระร่วงก็ตรงกับโคลงโลกนิติซึ่งแต่งขึ้นแล้วใน
สมัยอยุธยาและน่าจะแต่งก่อนโคลงประดิษฐ์พระร่วง

อนึ่ง การแปลงหรือแต่งเรื่องเลียนหนังสือเก่า มักใช้คำประพันธ์ชนิดเดียวกันหรือชนิดที่มี
ทำนองแต่งพิเศษกว่าเดิม เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงแปลงบทพากย์โขน
ตอน นางลอย สมัยอยุธยา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงพระนิพนธ์
เรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ขึ้นใหม่ตามฉบับธนบุรี และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาติศร
ทรงชำระโคลงโลกนิติสมัยอยุธยา ทั้งหมดนี้ ใช้ชนิดคำประพันธ์เช่นของเก่า และพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลงสุภาสิตพระร่วงซึ่งแต่งด้วยร้อยสุภาพเป็นโคลงสี่สุภาพ หากสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงพระนิพนธ์สุภาสิตพระร่วงด้วยร้อยสุภาพตามเค้า
เรื่องโคลงประดิษฐ์พระร่วงก็จะผิดแบบธรรมเนียมดังกล่าว

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระมติว่าสุภาสิตพระร่วงคงเป็นของพ่อขุน-
รามคำแหงมหาราชมีเหตุผลสนับสนุนที่ควรรับฟัง ในสมัยนั้นไทยเพิ่งพ้นจากอำนาจขอม จำเป็น
ต้องเร่งปรับปรุงบ้านเมืองตลอดจนฟื้นฟูความประพฤติและจิตใจประชาชนให้เจริญเข้มแข็งทุก ๆ ทาง
และพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงปฏิบัติพระองค์เสมือนครูอาจารย์สั่งสอนราษฎรให้ตั้งอยู่ใน
ศีลธรรมด้วยพระองค์เอง และอาจใช้พระแท่นมณีศิลาบาตรเป็นที่อบรมสั่งสอน ประกอบกับถ้อยคำ
สำนวนภาษาในสุภาสิตพระร่วงเทียบได้กับจารึกหลักที่ ๑ จึงมีผู้เห็นคล้ายตามพระราชวินิจฉัยของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ข้อความในศิลาจารึก หลักที่ ๑ ที่สนับสนุนความเห็นข้างต้น เช่น

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

เห็นข้าวท่านบิใคร่พิน เห็นสินท่านบิใคร่เดือด

คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อกู้

พ่อขุนรามคำแหงนั้น หากเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หากเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทย
ทั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้

เท่าที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ไม่ได้ทรงนิพนธ์สุภาสิตพระร่วงจากต้นเรื่องโคลงประดิษฐ์พระร่วงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หากพระองค์ท่านจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสุภาสิตพระร่วงก็คงเพียงทรงชำระสุภาสิตพระร่วงของเดิมเพื่อจารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนฯ ดังเห็นได้จากการที่สุภาสิตพระร่วงตามจารึกนี้แต่งเข้าแผนบังคับของรายสุภาพและโคลงกระทู้ทุกประการ

สุภาสิตพระร่วงน่าจะมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย สุภาสิตพระร่วงซึ่งจารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนฯ โคลงประดิษฐ์พระร่วงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สุภาสิตบางบทในโคลงโลกนิติ ประเด็นธรรมบางตอนสมัยอยุธยา ตลอดจนข้อความบางตอนในกฎหมายอยุธยาและมหาเวสสันดรชาดก ต่างได้เค้าเงื่อนมาจากสุภาสิตพระร่วงสมัยสุโขทัยทั้งสิ้น

ประวัติ สุภาสิตนี้มีชื่อเรียกอย่างอื่นว่าบัญญัติพระร่วงและบัณฑิตพระร่วงตามโคลงกระทู้ท้ายเรื่องที่ว่า

บัณฑิตเจ็ดจำแนกแจ้ว	พิสดาร ความเอย
ชิต ยุบลบรรหาร	เหตุไฉน
พระ ปิ่นนัคราสถาน	อุตรสุข ไทยนา
ร่วง ราชนามนี้ได้	กล่าวถ้อยคำสอน

และปรากฏในเสภาขุนช้างขุนแผนตอนกำเนิดพลายงาม กล่าวถึงความรู้ที่พลายงามศึกษาเพิ่มเติมเมื่ออยู่บ้านเจ้าหมื่นศรีเสาวรักษ์ที่ว่า สุภาสิตบัณฑิตพระร่วง สุภาสิตพระร่วงคงได้จดจำเสริมแต่งสืบต่อกันมาช้านาน จนยุติตามจารึกที่ผนังระเบียงด้านหน้าพระมหาเจดีย์เหนือของวัดพระเชตุพนฯ ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และพิมพ์ครั้งแรกในประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณรวบรวม

ลักษณะการแต่ง ตอนต้นแต่งด้วยรายสุภาพ จบแบบโคลงสุภาพ ตอนท้ายเป็นโคลงกระทู้หนึ่งบท

ความมุ่งหมาย เพื่อสั่งสอนประชาชน

เรื่องย่อ เริ่มต้นกล่าวถึงพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย ทรงมุ่งประโยชน์ในกาลภายหน้า จึงทรงบัญญัติสุภาสิต สำหรับสอนประชาชนขึ้นไว้ มีลักษณะเป็นสุภาสิตทั้งทางโลกและทางธรรมรวม ๑๕๘ บท ตอนท้ายบอกชื่อหนังสือ ผู้แต่ง และความมุ่งหมายที่แต่ง

ตัวอย่างข้อความบางตอน^๑

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า	เฝ้าแผ่นดินทศุโขไทย	มลักเห็นในอนาคต
จึงผายพจนประกาศ	เป็นอนุสาสนกถา	สอนคนนารชน
ทั่วธาตลพิงเพียร	เรียนอาวุธผดุงอาศม์	อย่าเคลื่อนคลาศคลาถ้อย
เมื่อน้อยให้เรียนวิชา	ให้หาสินเมื่อใหญ่	อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน
อย่าริระราน ^๒ แก่ความ	ประพทิตตามบุรุษรบอบ	เอาแต่ชอบเสียผิด
อย่ากอบกิจเป็นพาล	อย่าอวดหาญแก่เพื่อน	เข้าถือน้อย่าลิมพรั
หน้าศีกอย่านอนใจ	ไปเรื่อนท่านอย่างงนนาน	การเรื่อนตนเร่งคิด
อย่างน่งชิตผู้ใหญ่	อย่าใฝ่สูงพันศักดิ์	ที่รักอย่าดูถูก
ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง	สร้างกุศลอย่ารู้โรย	อย่าโดยคำคนพลอด
เข็นเรือทอดทางถนล	เป็นคนอย่าทำใหญ่	ข้าคนไพร่อย่าไฟพุน
คบขุนนางอย่าโหด	โทษตนผิดรำพึง	อย่าคะนึ่งถึงโทษท่าน
หว่านพีชจักเอาผล	เลี้ยงคนจักกินแรง	อย่าขัดแขงผู้ใหญ่
อย่าใฝ่ตนให้เกิน	เดอรทางอย่าเดอรเปลี่ยว	น้ำเซียวอย่าขวางเรือ
ที่ซุ่มเสื่อจงประหยัด	เร่งรมตพื้นไฟ	ตนเป็นไไทย่าคบหาษ
อย่าประมาทท่านผู้ดี	มีสินอย่าอวดม่ง	ผู้เถ้าสงจงจำความ
ที่ขวากหนามอย่าเสียเกือก	ทำรั้วเรียกไว้กันตน	คนรักอย่าวางใจ
ที่มีไภยพึงหลีก	ปลิกตนไปโดยด่วน	ได้ส่วนอย่ามักมาก
อย่ามีปากว่าคน	รักตนกว่ารักทรัพย์	อย่าได้รับของเขิน
เหนงามตาอย่าปอง	ของฝากท่านอย่ารับ	ที่ทับจมีไฟ
ที่ไปจงมีเพื่อน	ทางแถวถือนโคลคลา	ครุบาสอนอย่าโกรธ
โทษตนผิดพึงรู้	สู้เสียสินอย่าเสียศักดิ์	ภักดีอย่าด่วนเคียด
อย่าเบียดเสียดแก่มิตร	ที่ผิดช่วยเตือนตอ	ที่ชอบช่วยยกยอ
อย่าขอของรักมิตร	ชอบชิตมักจางจาก	

^๑ พิมพ์ตามอักขรวิธีที่จารึกไว้บนแผ่นศิลาที่ผนังระเบียงด้านตะวันออก หมู่พระเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณฯ วัดพระเชตุพนฯ.

^๒ ริระราน เขียนตามอักขรวิธีโบราณ เป็นคำเดียวกับริระราน.

ตัวอย่างข้อความเปรียบเทียบระหว่างสุภาสิตพระร่วงกับประติษฐ์พระร่วง

สุภาสิตพระร่วง

เมื่อน้อยให้เรียนวิชา	ให้หาสินเมื่อใหญ่
อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน	อย่ารื้อร่านแก่ความ

.....
เข้าเถื่อนอย่าลืมพรา	หน้าศึกอย่าอนใจ
.....

อย่ารักเทากว่าผม	อย่ารักลมกว่าน้ำ
อย่ารักถ้ำกว่าเรือน	อย่ารักเดือนกว่าตะวัน

ประติษฐ์พระร่วง

เมื่อเยาสาวพากยล้อง	แสวงคุณ
ครั้นไวยไพบุลยทูน	เทียบไว้
อย่าใฝ่ในทรัพย์สุน	ชรท่าน
อย่าราญการกิจให้	ราษฎรร้อนระส่ำระสาย

.....
เข้าดงปรสงแสวงสรัพ	เพื่อนพรา
เข้าศึกศึกคักถลัน	ถลนแล่น
อย่าคเนิงทรอิ่งใจช้า	ชอบเลี้ยวแลงหนี
อย่าเสน่ห่เล่หา ^๑ ให้	ยิงฟันผมสงวน

.....
รักลมชมเฟื่องฟ้า	อย่าปอง
กว่าฝนชลนูนนอง	น่านน้ำ
กุกาอย่าเสน่ห่สนอง	เสมอถิ่น
กว่าเรือนเงื่อนคุณล้ำ	เลิศล้วนสุขเสมอ

.....
อย่ารักเดือนเลื่อนเมรุ	ศิรีย
กว่าสุริยมูลรัศมี	เฟื่องฟ้า

๑ คุณค่าและความสำคัญของเรื่อง

สุภาสิตพระร่วงเป็นคติโลกและคติธรรม แสดงชีวิตและค่านิยมทางสังคมของคนไทยไว้หลายแง่มุม เช่น ยกย่องความสำคัญของการศึกษา รักอิสริเสรี ระวังภัยความเป็นทาส รักความสงบแต่

^๑ คือคำ เล่ห์หา.

ก็พร้อมที่จะต่อสู้ศัตรูที่มารุกราน มีความจงรักภักดีและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ยิ่งชีวิต แบ่งชั้นบุคคลตามหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคม มีกิริยามารยาทเรียบร้อย สุภาพอ่อนน้อม ยกย่องความสุจริต ดีต่อมิตรและรักศักดิ์ศรี

สุภาสิตพระร่วงใช้ถ้อยคำคล้องจองกัน ส่วนนวกะที่ดัดจับใจ จึงมีผู้จดจำไว้ได้มาก และนำไปดัดแปลงแทรกไว้ในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เช่น กาพย์มหาชาติ สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม กัณฑ์กุมาร ตอนชูชกตีสองกุมาร พระเวสสันดรทรงรำพึงว่า เหมือนชายชาติเลื่อมศรีริษยามาตีกันสกัดปลาที่หน้าไซ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกได้ยกย่องความในสุภาสิตพระร่วงไปไว้หลายตอน เช่น

กัณฑ์ทานกัณฑ์ ตอนพระนางมัทรีตรัสสอนสองกุมารว่า อย่าใฝ่สูงให้เกินศักดิ์ กัณฑ์ชูชก ตอนพราหมณ์ ชาวบ้านทุนวิฐพุดกระทบกระเทียบนางอมิตตดาว่า จะมารักเหากว่าผม จะมารักลมกว่าน้ำ จะมารักถ้ำกว่าเรือน จะมารักเดือนยิ่งกว่าตะวัน และตอนชูชกกล่าวแก่เจตบุตรว่า เราคิดว่า จะอาสาเจ้าจนตัวตายตามสุภาสิต กัณฑ์มัทรี ตอนพระเวสสันดรสร้างตรัสต่อว่าพระนางมัทรีว่า เข้าเถื่อนเจ้าสิมพรี

เสภาขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม กล่าวถึง สุภาสิตบัณฑิตพระร่วง โคลงโลกนิติ กล่าวถึงสุภาสิตหลายบทที่มีใจความตรงกับสุภาสิตพระร่วง เช่น การเรียนวิชา การดำเนินโทษผู้อื่น การยอมเสียสืนเพื่อรักษาศักดิ์ การไม่คบคนพาล นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำสุภาสิตพระร่วงมาพระราชทานเป็นโคลงสี่สุภาพ ชื่อว่า สุภาสิตพระร่วงคำโคลง และพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) แปลงสุภาสิตพระร่วงบางบทเป็นโคลงสี่สุภาพ ลงพิมพ์ในวารสารวชิรญาณ

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

๑. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติผู้แต่งเรื่อง สุภาสิตพระร่วง นำข้อมูลมาร่วมกันตั้งสมมุติฐานเรื่องผู้แต่ง แล้วสรุปผลว่าผู้แต่งน่าจะเป็นใคร เพราะเหตุใดจึงเชื่อเช่นนั้น
๒. หากำสอนหรือข้อคิดที่ได้จากเรื่องสุภาสิตพระร่วง แล้วนำมาเขียนแผนภาพความคิดเกี่ยวกับการนำคำสอนหรือข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๕. ตำรับตำราศรีจุฬาลักษณ์

 ผู้แต่ง นางนพมาศ เป็นธิดาพระศรีมโหสถกับนางเรวดี บิดาเป็นพราหมณ์บุโรหิตในรัชกาลพระร่วงเจ้า ซึ่งสันนิษฐานกันว่าเป็นพระยาสิทธิ์ นางนพมาศได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดาทั้งทางจริยศึกษา และพุทธิศึกษา มีความรู้สูงทั้งภาษาไทยและสันสกฤต ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ การแต่งกาพย์กลอน โหราศาสตร์ การขับร้อง และการช่างสตรี นางนพมาศได้ถวายตัวรับราชการในพระร่วงเจ้า มีความดีความชอบพิเศษ เช่น ประดิษฐ์ **โคมลอยพระประทีป** เป็นรูปดอกบัว ได้รับตำแหน่งเป็นสนมเอก มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์